

ΗΜΕΡΗΣΙΟ ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ
ΤΕΤΑΡΤΗ 20 ΜΑΪΟΥ 2009
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

ΚΕΙΜΕΝΟ

Μίλτος Σαχτούρης

Ὁ Ἑλεγκτής

Ένας μπαξές γεμάτος αἷμα
εἶν' ὁ οὐρανός

καί λίγο χιόνι
ἔσφιξα τά σκοινιά μου
πρέπει καί πάλι νά ἐλέγξω
τ' ἀστέρια

ἐγώ
κληρονόμος πουλιῶν
πρέπει
ἔστω καί μέ σπασμένα φτερά
νά πετάω.

(Τά φάσματα ἢ ἡ χαρά στὸν ἄλλο δρόμο, 1958)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

A. Ένα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της ποίησης του Μίλτου Σαχτούρη είναι η χρήση υπερρεαλιστικών εικόνων. Να καταγράψετε τις τρεις υπερρεαλιστικές εικόνες με τις οποίες διαρθρώνεται το συγκεκριμένο ποίημα.

Μονάδες 15

B1. Έχει επισημανθεί ότι τα χρώματα είναι κυρίαρχο στοιχείο της ποιητικής του Μίλτου Σαχτούρη.

α) Να επαληθεύσετε με αναφορές στο ποίημα την παραπάνω επισημάνση.

Μονάδες 10

β) Να σχολιάσετε τον συμβολικό χαρακτήρα των χρωμάτων που κυριαρχούν στο ποίημα.

Μονάδες 10

B2. Να σχολιάσετε τον τίτλο «Ὁ Ἑλεγκτής» του ποιήματος του Μίλτου Σαχτούρη ως προς τη γλωσσική του μορφή.

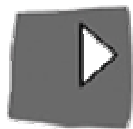
Μονάδες 20

Γ.

«ἐγώ
κληρονόμος πουλιῶν
πρέπει
ἔστω καί μέ σπασμένα φτερά
νά πετάω.»

Να σχολιάσετε το περιεχόμενο των παραπάνω στίχων σε δύο παραγράφους (140-160 λέξεις).

Μονάδες 25

Δ. Το ακόλουθο ποίημα του Γιάννη Ρίτσου με τον τίτλο «Ανταπόδοση» είναι ένα ποίημα για τον ρόλο του ποιητή. Να το συγκρίνετε ως προς το περιεχόμενό του με το ποίημα «Ο Έλεγκτής» του Μίλτου Σαχτούρη.

Μονάδες 20

Ανταπόδοση

Πάλεψε μέ τίς λέξεις, μέ τό χρόνο, μέ τά πράγματα. Έδωσε
θέση

στήν πεταλούδα, στό χαλίκι, στ' αλογάκι τής Παναγίας,
στούς όλονύκτιους στεναγμούς τῶν ἄστρων, στή δροσοστάλα
πού πέφτει ἀπ' τό ροδόφυλλο, στ' ἄρρωστο ἀηδόني, στίς μεγάλες
σημαῖες,

στό γαλάζιο, στό κόκκινο, στό κίτρινο. Πλούτισε τόν κόσμο
μέ μόχθο κι ἐγκαρτέρηση. Σκαλί σκαλί

ἀνέβηκε τήν πέτρινη τεράστια σκάλα. Τώρα, ἐκεῖ πάνω,
ἄλλα παράσημα δέν ἔχει πιά παρά τά βέλη στά γυμνά πλευρά του.

Ανθολογία Γιάννη Ρίτσου, Επιλογή Χρύσα Προκοπάκη,

Εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα ²2001

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A. Ο ποιητής Μίλτος Σαχτούρης άντλησε από το ποιητικό ρεύμα του υπερρεαλισμού πάρα πολλά στοιχεία, ιδιαίτερα δε, τις συνειρμικές, έντονες, παράλογες –κάποιες φορές φρικιαστικές – εικόνες. Το παρόν ποίημα, δομείται πάνω σε αυτές (το ποίημα είναι μια διαδοχή τριών υπερρεαλιστικών εικόνων). Η πρώτη από αυτές αναφέρεται στον κακοποιημένο ουρανό «ένας μπαξές γεμάτος αίμα ειν’ ο ουρανός και λίγο χιόνι» (στ.1-3).

Η δεύτερη εικόνα αφορά τον «ουράνιο ελεγκτή» («έσφιξα τα σκοινιά μου, πρέπει και πάλι να ελέγξω τα αστέρια» στ.4-6).

Η τρίτη εικόνα («εγώ, κληρονόμος πουλιών, πρέπει έστω και με σπασμένα φτερά να πετάω» στ.7-11).

Και οι τρεις εικόνες είναι καθημερινές, τις οποίες ο ποιητής τις εκτείνει πέρα από τα όρια της φαντασίας, αγγίζοντας το παράλογο.

B1.α) Τα χρώματα δεν απουσιάζουν ποτέ από την ποίηση του Μίλτου Σαχτούρη. Ο ίδιος σε συνεντεύξεις του, έχει τονίσει πολλές φορές ότι επηρεάσθηκε ιδιαίτερα από τη ζωγραφική, ιδιαίτερα τον εξπρεσιονισμό, τη ζωγραφική των έντονων χρωμάτων. Μάλιστα, θα μπορούσε να πει κανείς πως διαδραματίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο καθώς είναι πάντοτε έντονα φορτισμένα (αρνητικά ή θετικά). Στο παρόν ποίημα, τα χρώματα που συναντά ο αναγνώστης είναι το έντονο κόκκινο του αίματος («ένας μπαξές γεμάτος αίμα είναι ο ουρανός» στ.1-2) και το εκτυφλωτικό λευκό του χιονιού («και λίγο χιόνι» στ.3)

β) Η επιλογή των χρωμάτων δεν είναι φυσικά τυχαία: το έντονο κόκκινο του αίματος του κακοποιημένου ουρανού συμβολίζει τα πάθη, τις κακουχίες, το θάνατο, τη δυστυχία, καταστάσεις που βίωσαν οι Έλληνες την περίοδο της ελληνοϊταλικού πολέμου, της Κατοχής και της Αντίστασης και του Εμφυλίου, εποχή που συγκλόνισε και καθόρισε την ποιητική δημιουργία του Σαχτούρη, όπως ομολογεί κι ο ίδιος. Το λευκό του χιονιού (στ.3) συμβολίζει την ελπίδα που γεννιέται μετά από τέτοιες δύσκολες εποχές (Η συλλογή γράφτηκε το 1958, εποχή που έχει ολοκληρωθεί η κατοχή και ο εμφύλιος αλλά χαλαρώνουν και τα κατασταλτικά μέτρα που ακολούθησαν τον εμφύλιο. Η ελπίδα βέβαια καθορίζεται σαφώς και από την παρουσία της ποίησης και τον ρόλο του ποιητή. Από αυτή την άποψη, θα μπορούσε να πει κανείς ότι λειτουργούν αντιπαραθετικά τα δύο χρώματα. Από μια άλλη οπτική γωνία, έχει κατατεθεί πως το χιόνι λειτουργεί αρνητικά, είναι μια εικόνα που παραπέμπει στα βουνά, το χειμώνα 40-41 (ελληνοϊταλικός πόλεμος) ή τον χειμώνα 48-49 που ολοκληρώθηκαν οι τελευταίες μάχες του εμφυλίου στα βουνά της Β. Ελλάδας.

B2. Το κυριότερο γλωσσικό χαρακτηριστικό της ποίησης του Μίλτου Σαχτούρη είναι η λιτότητα και ο πυκνός λόγος. Κατόρθωσε να γράψει δηλαδή σπουδαία ποιήματα αποκλειστικά με λεξιλόγιο απλό και καθημερινό. Ταυτόχρονα, κατόρθωσε μέσα από λίγες λέξεις να εκφράσει νοήματα πλήρη αλλά και πολλαπλά.

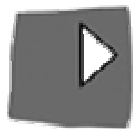
Ο παραπάνω ισχυρισμός επιβεβαιώνεται ιδιαίτερα από τους τίτλους των ποιημάτων του, όπως το ποίημα «Ο ελεγκτής» (βλ. επίσης ο Συλλέκτης). Τίτλος λιτός, απλός και πυκνός αποτελούμενος μόνο από ένα άρθρο και ένα ουσιαστικό. Ταυτόχρονα είναι πυκνός, καθώς το βασικό κεντρικό νόημα του ποιήματος, το καθήκον του ποιητή να ελέγχει το φως των αστεριών («πρέπει και πάλι να ελέγξω τ' αστέρια») εμπεριέχεται σε ένα τίτλο αποτελούμενο από μόνο δύο λέξεις.

Γ.

ο κληρονόμος πουλιών –το ιερό πτηνό (στίχος 7-11): Δεν είναι καθόλου τυχαίο πως η λέξη «εγώ» καταλαμβάνει έναν ολόκληρο στίχο στο ποίημα (μόνο η λέξη «εγώ» και παρακάτω η λέξη «πρέπει» καταλαμβάνουν έναν ολόκληρο στίχο). Κατά κάποιους μελετητές του Σαχτούρη πιθανότατα το «εγώ» τίθεται στο μέσο του ποιήματος συμβολικά, καθώς θέλει να τοποθετήσει τον εαυτό του στο ενδιαμέσο ουρανού και γης. Το πρόσωπο λοιπόν του ποιητή, όχι γενικόλογα και αόριστα («οι ποιητές πρέπει να...κλπ»), αλλά του καθενός ξεχωριστά, και στη συγκεκριμένη περίπτωση του ίδιου του δημιουργού του συγκεκριμένου ποιήματος, του Σαχτούρη. Με αυτό τον τρόπο τονίζεται η αναμφισβήτητη συναίσθηση του προσωπικού χρέους που διακατέχει τον ποιητή (συνδεόμενο και με την δεοντολογική έκφραση «πρέπει»). Στη συνέχεια προχωρεί ο ποιητής με τη δυσερμήνευτη και εξωλογική φράση «κληρονόμος πουλιών». Τα πουλιά ανέκαθεν συμβόλιζαν την ελευθερία και εξέφραζαν την επιθυμία του ανθρώπου να ξεπεράσει τα μέτρα του, να αγγίξει τον ουρανό. Ο χώρος των πουλιών είναι κατ' εξοχήν ο ουρανός, είδαμε όμως ότι και του ποιητή ο χώρος είναι ο ουρανός (των πουλιών κυριολεκτικά, του ποιητή μεταφορικά) και ότι χρέος του είναι να φροντίζει ώστε και άλλοι άνθρωποι να μπορούν να ανέρχονται σ' αυτόν τον χώρο. Και ως «κληρονόμος» έχει ηθική υποχρέωση προς τη γενιά και το είδος του. Ο ποιητής που πρέπει να πετάει έστω και με σπασμένα φτερά: τα «σπασμένα φτερά» δεν πρέπει να δηλώνουν καμία δικαιολογία από την πλευρά του ποιητή ώστε να αποφύγει το βαρύ και σπουδαίο καθήκον του. Ο ποιητής είναι υποχρεωμένος, ακόμα και στις πιο αντίξοες συνθήκες να υπερασπίζεται την αποστολή του χωρίς να επικαλείται εσωτερικούς ψυχικούς λόγους (αδυναμία, κούραση, φόβο, ανασφάλεια, «σπασμένα φτερά» δηλαδή)

Δ.

Και τα δύο ποιήματα αναφέρονται στο ρόλο, στη λειτουργία και στο καθήκον του ποιητή: Ο Σαχτούρης με λιτό, πυκνό, πεζολογικό τόνο και ο Γ. Ρίτσος με λυρισμό. Και ο Γ. Ρίτσος και ο Μ. Σαχτούρης άγγιξαν με την ποίησή τους όλες τις πλευρές και τις λεπτομέρειες της πραγματικότητας, στοιχεία της φύσης και αντικείμενα (ο Μ. Σαχτούρης αναφέρεται στον ουρανό, τ' αστέρια, τα πουλιά, ο Γ. Ρίτσος στην «πεταλούδα στο χαλίκι...στις μεγάλες σημαίες»). Τα χρώματα επίσης εντοπίζονται και στα δύο ποιήματα ως υλικά της ποιητικής γραφής: στον «Ελεγκτή» εντοίζεται το κόκκινο του αίματος στον ουρανό, το λευκό του χιονιού,

στην «Ανταπόδοση» το «γαλάζιος», «κόκκινο», «κίτρινο») και είναι σημαντικά και για τους δύο ποιητές ιδιαίτερα στον Σαχτούρη.

Ακόμα, αναφέρονται και οι δύο στον πάρα πολύ δύσκολο και επίμοχθο ρόλο του ποιητή («άλλα παράσημα δεν έχει πια παρά τα βέλη στα γυμνά πλευρά τους», Ανταπόδοση/ «με σπασμένα φτερά»)

Και για τους δύο ποιητές τουλάχιστον όπως καταγράφονται στα συγκεκριμένα ποιήματα, το ζήτημα της ποίησης είναι ζήτημα καθήκοντος επί πόνου και χρήσιμο για την κοινωνία και τον άνθρωπο. (Γ. Ρίτσος για τον ποιητή «πλούτισε τον κόσμο» / Μ. Σαχτούρης «πρέπει»)